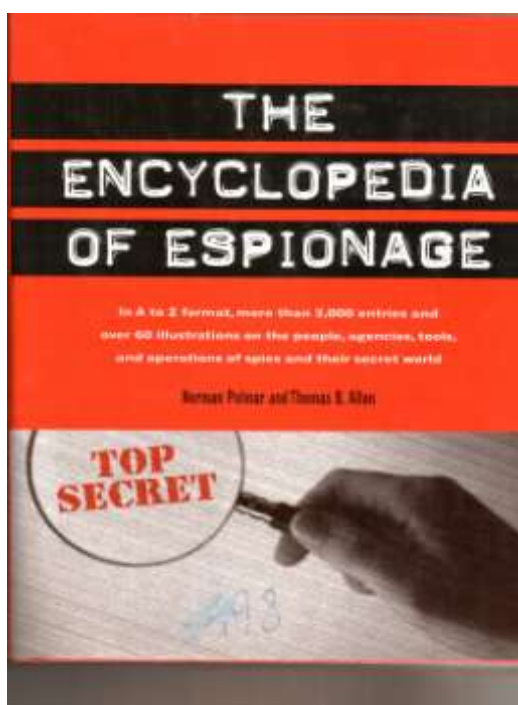

CRONICA CĂRȚILOR

ISTORICII ȘI INFORMAȚIILE LA ÎNCEPUT DE MILENIU

Gheorghe BUZATU¹

Spion, spionaj, spionomanie ... Cariera acestor cuvinte, beneficiind de aceeași rădăcină, se dovedește șocantă. Mai ales în ultima sută de ani, când termenii respectivi – desemnând în esență persoana sau acțiunea de a urmări și smulge cuiva (fără distincție, partener ori inamic) informații sau documente secrete pentru a le transmite unui terț, în cele mai diverse țeluri (stocare, utilizare în caz de șantaj sau de război etc.) – și-au câștigat o incontestabilă expansiune și, totuși, precisă accepțiune. În mai toate limbile și pretutindeni pe mapamond.

Situația este de înțeles fie numai dacă avem în vedere faptul că spionajul, după cum desprindem dintr-o *Enciclopedie* universală standard consacrată

¹Prof. univ., Ph.D., *Ovidius* University, Constanța. Corresponding member of the Academy of Romanian Scientists (ghbuzatu@yahoo.com)

domeniului (vezi Norman Polmar, Thomas B. Allen, *The Encyclopedia of Espionage*, New York, Gramercy Books, 1998, 633 p.), se reclamă ca una dintre cele mai vechi meserii din lume, originile coincizând cu însăși apariția omului, iar „cazurile” intervenite în răstimp, renumele multora dintre personajele implicate, cheltuielile exorbitante înregistrate, mobilurile și consecințele unor operațiuni din „umbră” au provocat, cel mai adesea și pretutindeni, veritabile șocuri de natură politică, diplomatică, militară, științifică, artistică, sexuală etc. Dacă ar fi numai atât, și este suficient pentru a înțelege de ce mai cu seamă astăzi preocupările și lucrările referitoare la spionaj (operațiuni, organisme, agenți) se află netăgăduit în vogă, la noi și nu numai (Alexandru-Radu Timofte, *Originile și mărirea, declinul și renașterea lumii informațiilor secrete*, București, Editura ANI, 2004; Ioan Talpeș, *În umbra Marelui Hidalgo. Rememorări consemnate de Horia Alexandrescu*, I, București, Editura Vivaldi, 2009).

Am evidențiat doar unele motive pentru care se impune a aduce în discuție unele dintre studiile recente referitoare la spionaj.

Nu vom neglija, în prima ordine, că după abrogarea cenzurii politico-ideologice și „deschiderea arhivelor” în 1989-1990, cercetările originale și publicarea unor contribuții temeinice privind informațiile/contrainformațiile, organizarea, evoluția/involuția lor, rosturile spionilor au înregistrat succese remarcabile, într-un fel nebănuite anterior. Concomitent, traducerea nu numai că au sporit considerabil, dar, realizate prompt și judicios, ne-au oferit titluri și autori despre fapte și eroi aflați de regulă în topurile internaționale. Nu intrăm în detalii, de vreme ce, grație dr. Florian Banu (vezi „Caietele CNSAS”, nr. 1/2008, p. 187-220) și dr. Alexandru Popescu (vezi *Academia secretelor. Intelectualii și spionajul. O istorie universală*, 2006; *Agenții mărturisiți. Diplomații și spionajul. O istorie universală*, 2009), deținem deja de investigații bibliografice cvasi-complete și competente. În opinia noastră, rămâne în atenția studioșilor problema de a se face – peste toate dificultățile prezentului și peste orice presiune a „climatului” post- 89 – o distincție obiectivă și corectă în cazul operațiunilor informative de acelea de „poliție politică” desfășurate vreme de patru decenii „sub cupola Securității” de la București. Faptul este explicabil, fiind relevat de excelentele monografii ale prof. dr. Cristian Troncotă sau ale publicistului Mihai Pelin, iar, nu mai puțin, de volumele recente semnate de dr. Dumitru Dobre, Dinu Zamfirescu și Iulia Moldovan, *Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaș* (București, Editura Militară, 2008) și dr. Marius Oprea, *Șase feluri de a muri* (Iași, Polirom, 2009). În context, reținem cu interes realizările în domeniile literaturii memorialistice (Neagu Cosma, Filip Teodorescu, Virgil Măgureanu, Ioan Talpeș, Radu Tinu, Aurel I. Rogoian ș.a.) sau valorificării documentelor secrete dintre 1944 și 1989 (vezi, de ex., *Serviciul Român de Informații*, ed., *Cartea Albă a Securității*, I, 1944-1947, București, 1997; Mihai Pelin, *Culisele*

spionajului românesc. DIE 1955-1980, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997; idem, *Un veac de spionaj, contraspionaj și poliție politică*, București, Editura Elion, 2003; Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, ed., *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, I-II, București, Editura Enciclopedică, 2006; Silviu Moldovan, coordonator, *Arhivele Securității*, I-IV, București, Editura Nemira, 2005-2008). De asemenea, nu putem ignora că, după 1987, I. M. Pacepa s-a dovedit harnic ca „memorialist”, cărțile sale abundând însă cu suficiente ... „adevăruri aproximative” și fiind redactate în spiritul lesne detectabil al foștilor cominterniști, după modelul recentelor *Rapoarte finale*, cu care, în chip total inutil, a fost „îmbogățită” istoriografia română modernă ce și-a câștigat un binemeritat renume internațional grație unui N. Iorga, Gh. I. Brătianu, Andrei Oțetea sau David Prodan.

De fel întâmplător, în ultima vreme, se manifestă – lucru de înțeles – o preferință clară pentru originile, declanșarea, desfășurarea și consecințele multiple ale evenimentelor din decembrie 1989, jurnalele și interviurile editate, simultan cu dezvăluirile arhivelor, conducând, încet dar sigur, la concentrarea dezbaterilor în ceea ce privește prăbușirea regimului Ceaușescu pe calea loviturii de stat în chip decisiv (dacă nu cumva – exclusiv), iar nicidecum a revoluției (cf. îndeosebi Virgil Măgureanu, în dialog cu Alex Mihai Stoenescu, *De la Regimul comunist la Regimul Iliescu*, București, RAO, 2008; General Victor Atanase Stănculescu, în dialog cu Alex Mihai Stoenescu, *În sfârșit, Adevărul ...*, București, RAO, 2009; Aurel I. Rogoian, *1989 dintr-o iarnă în alta ... România în resorturile secrete ale istoriei*, Baia Mare, Proema, 2009; Ioan Talpeș, *op. cit.*, 2009). Revoluție care s-ar fi produs în prima ordine în imaginația unora dintre liderii evenimentelor din 1989, ceea ce le-a oferit nu numai motivația ascensiunii dar, apoi, și a menținerii lor în sferile puterii de la București.

De regulă, istoricii spionajului modern, potrivit specificului domeniului, care oricum a fost și rămâne unul predominant al tenebrei, în studiile lor insistă asupra episoadelor „întunecate” ale trecutului, preferă personajele implicate în afacerile mai degrabă „murdare” ori „controversate”, precum, după 1945, caruselul agenților din/pentru Berlin sau războiul cârțițelor dintre CIA și KGB (cf. Ernest Volkman, *Spionaj*, traducere, București, RAO, 2008; Pavel Moraru, *Basarabia, basarabeni și Serviciile Secrete, 1918-2005*, Chișinău, 2005 ș.a.). Ceea ce nu înseamnă că, în replică, ar fi devenit irelevante episoadele ori personajele aparținând capitolelor considerate „clasice” în care spionajul ar fi constituit apanajul profesiunilor de ... gentlemen din mediile științifice ori diplomatice (vezi lucrările menționate ale dr. Al. Popescu; Anatoly Dobrynin, *In Confidence. Moscow's Ambassador to America's Six Cold War Presidents, 1962-1986*, New York, Random House, 1995; Mircea Răceanu, *Infern '89. Povestea unui condamnat la moarte*, ediția a II-a, București, Editura Curtea Veche, 2009).

Și, cu toate acestea, predomină în general predilecția pentru culorile albe, cel mai adesea adumbrite ori, pur și simplu, murdare.

Este absolut necesar să precizăm că, sistematizând preferințele tematice actuale, se diferențiază în ordine: 1) Epoca celui de-al doilea război mondial; 2) Etapa imediat următoare, aceea a „Războiului Rece”, posibil încă în derulare; 3) Perioada prăbușirii comunismului în Europa Est-Centrală, 1989-1991; 4) Organizarea și activitatea marilor „Centrale” sau „Ferme” de informații și contrainformații - OSS-ul și CIA-ul, *Intelligence Service*-ul, *Abwehr*-ul și *SD – VI, NKVD, KGB*-ul și *FSB*-ul (cf. Richard Bassett, *Spionul-șef al lui Hitler: Misteriosul Wilhelm Canaris*, traducere, București, RAO, 2008; Liviu Țăranu, *Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității, 1978-1980*, București, Editura Enciclopedică, 2009; Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*, București, Editura Elios, 2003; Bogdan Păpădie, Gabriel I. Năstase, *Războiul spionilor. În interiorul și dincolo de granițele României*, București, Phobos, 2005; Traian Val. Poncea, Aurel I. Rogoian, *Istorie, politică și spionaj în Balcanii de Vest*, Baia Mare, Editura Proema, 2009).

Este încurajator faptul că istoricii, ostili ideologiilor de conjunctură și abordărilor perverse, se dovedesc în marea lor majoritate fideli adevărului, context în care ne situăm în epicentrul unei veritabile curse pentru aflarea și deconspirarea „secretelor” majore ale conflagrației din 1939-1945, în care, se știe prea bine, organele de informații și colaboratorii lor au avut un aport remarcabil (vezi Henrik Eberle, Mathias Uhl, *Dosarul Hitler*, traducere, București, Editura Meditații, 2007; Vladimir Nevejin, *Stalin v voine. Zatsolnye reči 1933-1945 g.g.*, Moskva, Iauza-Eksmo, 2007). Întrucât înțelegerile și documentele secrete care au avut un rol complet nefast în condiționarea istoriei recente (așa precum Pactul Hitler-Stalin din 23 august 1939 sau „acordurile” de tip Yalta) persistă în atenția opiniei publice, nu surprinde de fel faptul că specialiștii le-au consacrat pagini relevante (vezi Thomas B. Allen, ed., *Declasificat. 50 de documente stricte secrete care au schimbat istoria*, traducere, București, Editura Curtea Veche, 2009; Bernd Ingmar Gutberlet, *50 de mari minciuni și legende ale lumii*, traducere, București, RAO, 2009; N. A. Naročničkaia ș.a., *Partitura vtoroi mirovoi. Kto i kogda načal voinu?*, Moskva, Veče, 2009; Philippe Faverjon, *Minciunile celui de-al doilea război mondial*, traducere, București, Pro Edituri și Tipografie, 2006) ori că, în temeiul noilor documente declassificate reexaminează cu seriozitate și aplomb problemele considerate până mai ieri **tabù** ori chiar definitiv (!) ... închise ... (vezi Jürgen Graf, *Velikaia loj XX veka. Mif o ghenotide evreev v period vtoroi mirovoi voiny*, traducere, Sankt – Petersburg, 1997; Iakov Rabinovici, *Evreistvo mejdu Ghitlerom i Stalinym*, Moskva, Algoritm, 2003; Dmitri Vinter, *Počemu Stalin proigral vtoruju mirovoju voinu?*, Moskva, Iauza, 2009).

În temeiul considerațiilor expuse, nu revenim pentru a justifica preferințele specialiștilor pentru investigarea secretelor agențiilor speciale ale Marilor Puteri, care s-au dovedit oricând o cale sigură pentru pătrunderea adevărilor incomode despre lideri și colaboratori, despre principalele acțiuni subterane plănuite ori eșuate pretutindeni pe mapamond. Cu referire la aparițiile recent, facem trimitere separată la italianul Eric Frattini, prezent în ultima perioadă în librăriile noastre cu mai multe cărți de profil identic – *CIA. Ferma lui Langley* (București, Editura Tritonic, 2009); *KGB. Fantomele de la Lubyanka* (București, Editura Tritonic, 2008); *MI 6. Secretele din Legoland* (București, Editura Tritonic, 2008); *Mossad. Fabrica de fantome* (București, Editura Tritonic, 2009), elaborate potrivit unei scheme cuprinzând în total peste 2 500 de întrebări și tot atâtea răspunsuri; formula este fericită, întrucât cititorul află informații concise și precise și care, altfel, i-ar impune consultarea unei ample bibliografii. Dar vom exemplifica.

Relativ la CIA:

- Care a fost cel mai bun centru de recrutare de spioni atât pentru OSS cât și pentru CIA? / Universitățile americane, în special Yale.
- Care este principalul obiectiv al CIA pentru secolul XXI? / Lupta împotriva terorismului.
- Ce alte nume poartă CIA? / Compania, Ferma sau Guvernul Invizibil.

Relativ la *Intelligence Service*:

- Ce nume folosește *Mossad*-ul pentru MI 6? / „Numărul șase”.
- Care sunt atribuțiile sale? / Culegerea de date de spionaj din străinătate cu scopul de a-i oferi guvernului britanic îndeajuns de multe informații pentru a putea promova și apăra interesele economice și securitatea națională a Regatului Unit.
- Care este adresa? / PO Box 1300 – LONDON SE1 1BD
- Cine erau cei „Cinci de la Cambridge”? / Este un termen general care se referă la Guy Burgess, Donald Maclean, Kim Philby, Anthony Blunt și John Cairncross, care studiaseră la Universitatea din Cambridge ...
- Cum erau denumiți de către NKVD/KGB cei cinci de la Cambridge? / Cei 5 Magnifici.
- Cine este spionul cel mai important dintre cei „Cinci de la Cambridge”? / Harold Adrian Russell Philby, cunoscut mai bine drept **Kim Philby**.

Relativ la KGB:

- Cum era structurată cupola KGB? / KGB era condus de către un președinte numit de către Sovietul Suprem, doi vicepreședinți și patru adjuncți ai președintelui. Deciziile importante erau adoptate de către așa-numitul „Collegium” al KGB.

- Unde se afla Cartierul General al KGB?/ La numărul 2 din Piața Dzerjinski din Moscova. Acolo se ridică o clădire care este cunoscută ca Lubianka, Cartierul General al NKVD și al KGB.
- Cine este cunoscut în cadrul spionajului sovietic ca „Aquarium”? / Clădirea Cartierului General al GRU, spionajul militar sovietic. Clădirea este situată pe Șoseaua Koroșevski, în suburbia moscovită Khondike. Clădirea este formată din nouă clădiri cu ferestre mari. Edificiul se mai numește *steklyasjka* sau „bucată de cristal”.

Perioada din urmă a excelat în privința contribuțiilor consacrate marilor agenții de pe mapamond – **KGB**-ul (vezi Leonid Naumos, *Stalin i NKVD*, Moskva, Iauza-Eksmo, 2007; Leonid Mlečin, *KGB – Predsedateli organov gosbozopasnosti*, ediția a II-a, Moskva, Ţentrpoligraf, 2008); **Intelligence Service**-ul (vezi C. Nicolae, C. Vasile, *Serviciul Secret al Albionului*, Cluj-Napoca, Napoca Star, 2007; Christopher Andrew, *The Defence of the Realm. The Authorized History of MI 5*, London, Allen Lane/Penguin Books, 2009); **Mossad**-ul (cf. Eric Frattini, *Mossad. Mânia Israelului*, traducere, București, Tritonic, 2009); **CIA**-ul (cf. Tim Weiner, *CIA – O istorie secretă*, traducere, București, Littera Internațional, 2009). Consemnăm cu satisfacție că, în context, au fost valorificate rezultatele cercetărilor privind implicarea României în bătălia secretelor din epoca „Războiului Rece” (vezi, îndeosebi, Cristian Troncotă, *Istoria Securității regimului comunist din România, 1948-1964*, I, București, INST, 2003; Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente, 1948-1989*, Iași, Polirom, 2002; idem, *Bastionul cruzimii. O istorie a Securității, 1948-1964*, Iași, Polirom, 2008; Paul Carpen, *Ferestre spre Securitate*, București, Editura Detectiv, 2006).

Din rândul acestor studii, toate merită prețuirea cititorului, dar cutezăm menționați aparte pentru contribuțiile excepționale acoperind istoria CIA-ului și a *Intelligence Service*-ului. În primul caz, Tim Weiner a desfășurat o documentare de proporții (însușind aproximativ 50 000 de dosare atestând nașterea, ascensiune, gloria și decăderea „Fermei” nord-americane), astfel că sinteza oferită este una care-și merită integral numele și renumele subiectului, autorul stăruind cu curaj asupra eșecurilor Organizației, care au fost, în plină epocă a „Războiului Rece”, mai mult decât se bănuia ori se cunoștea, numeroase și de proporții ... Ceea ce explică multe din resorturile evoluțiilor mondiale de după 1945.

La rândul lui, Christopher Andrew, profesor de istorie modernă și contemporană al celebrei Universități Cambridge, s-a impus de mult pe plan mondial ca autor al unor cărți fundamentale (istoria în colaborare a **KGB**-ului sau editarea arhivelor furate de unii „defectori” ruși și sovietici – Mitrohin ș.a.), astfel că, de această dată, ne propune, după cum desprindem chiar din titlu, o „istorie

autorizată” a lui *MI 5*, „monstrul sacru” al contrainformațiilor londoneze la exact o sută de ani de la fondarea lui în 1909! Masivul volum (în total, 1 055 pagini), omagial și oficial așadar, i-a îngăduit lui Christopher Andrew să investigheze fonduri enorme și să pătrundă secrete pe măsură, astfel că și dezvăluirile sunt cel mai adesea proporții.

În momentul în care materialul nostru fusese definitivat în vederea tiparului, la București a apărut, sub egida Academiei Române, monografia dr. Ion Constantin, un tânăr și harnic istoric al epocii contemporane, care se oprește asupra unui episod fierbinte al confruntărilor decisive pe frontul subteran din epoca „Războiului Rece”: Ion Constantin, *Cazul R. Kukliński. Un Pacea al Poloniei?*, București, INST, 2009. Un produs istoriografic deosebit, din care, în spațiul de care dispunem, nu ne putem opri decât asupra ultimului capitol, previzibil de altfel din titlu, relativ la studiul comparativ al „cazurilor” **R. Kukliński și I. M. Pacea** (p. 143-169).

Fără îndoială, nu putem încheia înainte de a conclud că în prezent istoria spionajului și contraspionajului la nivel zonal și mai ales global reprezintă un domeniu major și de predilecție, deopotrivă pentru cercetători, profesioniști și, nu mai puțin, pentru cititori. Foloasele, nebănuite și majore, practice și științifice, desprinzându-se cu obligativitate pentru fiecare dintre părțile implicate!